

Учені-переселенці – про проблеми та перспективи розвитку української науки

Донецьк має славу одного з найбільших українських інтелектуальних осередків. Проте з початком збройного конфлікту на Сході нашої країни сотні вчених регіону змушені були покинути свої домівки й робочі місця. Багатьох з них прихистили в інших установах НАН України, але внутрішні переселенці досі перебувають у скрутному й невизначеному матеріальному стані. Про задавлені й новопосталі проблеми вітчизняної науки та можливі шляхи їх розв'язання розповів програмі «Наука: пошуки і знахідки» телеканалу УТР співробітник Інституту органічної хімії НАН України (а донедавна – фахівець донецького Інституту фізико-органічної хімії і вуглехімії ім. Л. М. Литвиненка НАН України) кандидат хімічних наук Є. Карпів.

У сучасному світі серйозна наукова робота нерозривно пов'язана зі здійсненням досліджень на спеціальному коштовному обладнанні, і з кожним роком ступінь інструменталізації науки у світі лише зростає. Однак, як зауважив гість програми, українські вчені мають численні незручності у реалізації необхідних експериментів, оскільки матеріально-технічна база є недостатньою для отримання остаточного наукового продукту.

Учені, що виїхали з не підконтрольних українській владі територій Донбасу, відчувають особливі труднощі: відсутність привабливих фінансових перспектив, житла й необхідного лабораторного обладнання. Вони також втратили численні цінні результати попередньої дослідницької діяльності та прилади, які не вдалося транспортувати із зони АТО. Це, звісно, спричинює певні незручності й затримки в роботі науковців, впливає на їх побутовий та психологічний комфорт.

Проте, як стверджує Є. Карпів, нинішня соціально-економічна криза в Україні, як і більшість криз узагалі, дає можливість для кардинальних змін – зокрема, і у системі фінансування науки. Одним із прийнятних варіантів є, на його думку, запуск так званих пілотних проектів нестандартного фінансування досліджень за участю науковців-переселенців. При цьому залучення коштів громадських організацій та фондів (у тому числі міжнародних) має супроводжуватися збереженням обсягів державного фінансування установ і їх наукових тематик. Проекти, що фінансуються в такий спосіб, зазвичай зазнають ретельного рецензування, тому, як вважає Є. Карпів, їх не можна тлумачити як милостиню для вбогих, адже вчені, які потребують допомоги, прагнуть отримати можливість заробляти. Крім того, реалізація подібних проектів передбачає, серед іншого, створення відповідної наукової інфраструктури, тому їх утілення принесло б очевидну користь не лише для безпосередніх учасників.

Науковці сподіваються також на поглиблення співпраці зі своїми зарубіжними колегами в межах рамкової програми ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт-2020». Однією з опцій зазначеної програми є проекти

спільного фінансування (co-funding) ЄС (що становить від 1/3 до 2/3 загальної суми коштів) та окремої країни, на території якої здійснюються ті чи інші дослідження. Такою можливістю співфінансування вже скористалися Словаччина, Чехія, Латвія, Литва, Естонія. Для України, що має значно скромніші бюджетні ресурси, недофінансування досліджень означатиме смерть науки з подальшою неможливістю відтворення потенціалу останньої. Тому варто докласти всіх зусиль, аби на державному рівні започаткувати таку ініціативу хоча б в одній галузі, яка є пріоритетною для України.

Гість передачі розповів також про ще дві цікаві ініціативи, які, як він вважає, мали би впроваджуватися в Україні. Перша з них – це enquiry-based teaching and learning за європейським зразком, тобто освіта, що ґрунтується на сприйнятті світу через експеримент, або, іншими словами, наукове пізнання світу. Це дасть змогу підвищити рівень практичності й наочності знань, отримуваних учнями середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Особливо актуальною на тлі останній подій видається друга пропозиція науковця – заснування вищих навчальних закладів у невеликих містах, яке, наприклад, у Канаді переслідувало одночасно дві мети, а саме поліпшення інвестиційного клімату населених пунктів та здійснення реабілітації громадян, що зазнали психологічних та фізичних травм під час Другої світової війни (*Учені-переселенці – про проблеми та перспективи розвитку української науки // Національна академія наук України (<http://goo.gl/eJtq7u>). – 2015. – 21.05).*